

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:4, Issue:22
sssjournal.com

pp.3695-3706
ISSN:2587-1587

2018
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 30/06/2018 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 07/09/2018
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 07.09.2018

**ORTAOKUL 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA YER ALAN OKUMA
METİNLERİNİN SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

*AN ASSESSMENT OF THE VOCABULARY OF THE READING TEXTS IN THE
SECONDARY SCHOOL 5th GRADE TURKISH TEXTBOOK*

Dr. Kevser AKIN

MEB, akinkevser@gmail.com, Malatya/Türkiye

ÖZ

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun onayıyla 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı'nda ortaokul 5.sınıf öğrencilerine okutulan Türkçe Ders Kitabı (MEB, 2017a) içerisindeki 31 okuma metninin söz varlığı öğelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda "Okuma metinleri farklı ve toplam söz varlığı unsuru, deyim, ikileme, özel isim, ilişki sözü, kalıplaşmış söz ve atasözleri bakımından nasıl bir niceliğe sahiptir?" sorusuna cevap aranmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, belgesel (doküman metodu) tarama metodu kullanılmış; okuma metinlerinden elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. Metinlerin söz varlığı öğeleri deyim, ikileme, özel isim, ilişki sözü, kalıplaşmış söz ve atasözleri başlıkları altında sıralandıktan sonra her kategorideki sözcüklerin ayrı ayrı sıklık listeleri hazırlanmıştır. Araştırma sonunda 5.sınıf Türkçe ders kitabında toplam 12.235, farklı 3.076 söz varlığı unsuru tespit edilmiş; kitabın deyim kullanımı açısından zengin olduğu ancak atasözü, ilişki sözü, kalıplaşmış söz ve ikileme yönünden zayıf içerikte hazırlandığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı, okuma metinleri, söz varlığı

ABSTRACT

This research aims to determine the vocabulary of 31 reading texts in the Turkish Textbook (MEB, 2017a) which is schooled to the 5th grade students in the 2017-2018 academic year with the approval of the Board of Education and Discipline of the Ministry of National Education. For this purpose, the answer to the question "What kind of qualities does reading texts have in terms of different and total vocabulary elements, idioms, reduplication, proper nouns, relation words, stereotyped words and proverbs?" was sought. In the study where qualitative research method was employed, documentary (document method) and scanning method were used and content analysis technique was applied in the analysis of data obtained from reading texts. Vocabulary elements of the texts are listed under the headings of idioms, reduplications, proper nouns, relation words, stereotyped words and proverbs, and the frequency lists of the words in each category have been prepared separately. At the end of the research, a total of 12,235 words and 3,076 vocabularies were identified in the 5th grade Turkish Textbook and it was determined that the book was rich in terms of idioms, but it was prepared in weak content in terms of proverbs, relation words, stereotyped words and reduplications.

Key words: Secondary School 5th Grade Turkish Textbook, reading texts, vocabulary

1.GİRİŞ

2018 verilerine göre dünyada en çok konuşulan diller arasında Çince, İngilizce, İspanyolca ve Hintçenin ardından beşinci sırada yer alan Türkçe, dünya üzerinde yaklaşık 220 milyon insanın konuştuğu bir dil olma özelliği taşımaktadır. İlk sıralarda yer alan dillerin konuşulduğu ülkelerin nüfus yoğunlukları, tarihi geçmişleri, sosyal, ekonomik ve siyasi yapıları düşünüldüğünde Türkçenin bulunduğu yerin oldukça iyi bir yer olduğu söylenebilir. Küreselleşen dünyada kültür alışverişinin, dolayısıyla diller arasındaki alışverişin baş döndürücü bir hızla arttığı günümüzde, özellikle çocuk ve gençlerin küresel kültürün empoze ettiği dillere olan ilgilerinin aynı doğrultuda arttığı, ana diline gösterilen özenin gün geçtikçe azalmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu yöneliş dünyanın birçok ülkesinde benzer şekilde devam etmektedir. Bu noktada denilebilir ki sahip olunan ana dilin dünya üzerinde yaygın konuşulması önemli olmakla beraber millî kimliğini kaybetmeden, dil bilincine sahip olarak ana dilini doğru, etkili ve içeriğindeki zengin söz varlığı unsurlarını koruyarak yaşatmaya devam etmek çok daha değerlidir.

Bir topluluğu millet yapan, aynı toprağın evlatları kılan, tarihini, töresini, kısacası kültürel mirasını taşıyan, milleti ben olmaktan çıkarıp “biz” yapan en önemli unsurun ana dili olduğu düşünüldüğünde, konuya gösterilmesi gereken hassasiyetin hem toplumun tüm kurumları hem de özeld eğitim kurumları tarafından dikkatle ele alınması gerektiği ortadadır.

Ana dilinin sahasına anne karnından başlayarak dinleme ile dâhil olan çocuk, doğumuyla beraber aktif olarak dinleme eylemini sürdürmekte, zaman içinde dinleyerek edindiği sözcükleri konuşarak ifade etmeye başlamakta, eğitim hayatına başladıktan sonra da sistemli bir okuma ve yazma eylemi içerisine girmektedir. Dilin bu dört temel becerisinin en planlı şekilde verildiği eğitim ortamları öğrencilerin ana dilinin söz varlığı unsurlarını da en fazla edindiği mekânlardır. Eğitim ortamlarında farklı yöntem ve tekniklerle çalışmalar yapılırken en fazla yararlanılan materyaller ders kitapları olmaktadır. Özellikle ana dili öğretiminin yapıldığı Türkçe derslerinde ders kitapları vazgeçilmez başvuru kaynaklarıdır. Bu kaynakların ana dili öğretiminde başarıyı sağlamak için hangi içerikte hazırlandığı, Programda belirtilen kazanımları ne ölçüde karşıladığı önem arz etmektedir. Özellikle dört temel dil becerisinin kazanılması ve geliştirilmesinde yapı taşları olan söz varlığı unsurlarını ne ölçüde barındırdığı önemli bir konudur.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda dersin genel amaçları arasında öğrencilerin “okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri” ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2006; MEB, 2015; MEB, 2017b). Bu amaç doğrultusunda ders kitapları hazırlanırken eğitim-öğretim kademelerine ve öğrencilerin yaş gruplarına göre belirlenmiş temel söz varlığı esas alınmalıdır. Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler seçilirken içerik yönünden Programın belirlediği ölçütlerin yanı sıra yaş ve sınıf düzeyine göre daha önce tespit edilmiş temel söz varlığını kapsayacak nitelikteki metinlerin seçilmesine de özen gösterilmelidir. “Bu metinler, konunun uzmanlarından oluşacak komisyonlara seçtirilmeli, gerekiyorsa amaçlara uygun metinler yazdırılmalıdır. Birçok öğrencinin düzeyli edebî eserlere ulaşamadığı, süreli yayınlarla buluşamadığı, öğrenim hayatı boyunca ders kitaplarından başka kitap okumadığı unutulmamalıdır”(Demir, 2006). Ancak “Gerek ders kitapları yönetmeliğinde gerek ders programlarında ve gerekse program kılavuzlarında öğrencinin kişisel kelime servetiyle ilgili hedefler açık ve net bir şekilde belirtilmemiştir” (Demir, 2006).

Ana dili öğretim çalışmalarında kullanılacak ders kitaplarının ve okuma kitaplarının yaş ve düzeye göre taşınması gereken söz varlığı unsurlarının belirlenmemiş olması olumsuz bir durumdur. Birçok ülkede uygulamalar bu yönde değildir. “Yurt dışında, ana dili öğretimi çerçevesinde ve ana dili derslerinde kullanılmak üzere, ders kitaplarındaki metinlerin oluşturulması, hedef kitleye yönelik okuma kitaplarının hazırlanması vb. durumlar için hazırlanmış söz varlığı listeleri işlevsel bir biçimde kullanılmaktadır. Örgün eğitimin ilk sınıfından itibaren öğretilmesi amaçlanan söz varlığı unsurları listeler hâlinde belirlenmiştir. Ne var ki ülkemizde, ders kitaplarının ya da eğitim ortamında okuma/dinleme malzemesi olarak kullanılacak yazılı materyallerin, hangi söz varlığı listelerine uygun hazırlanacağına yönelik belirgin bir ölçüt üzerinde fikir birliğine varılamamıştır (Baş ve Karadağ, 2012).

Gerek Programda gerekse ders kitapları yönetmeliğinde bu konuda açık bir bilginin olmaması hazırlanan Türkçe ders kitaplarının birbirinden farklı söz varlığı unsuru ile hazırlanmasına neden olmaktadır. Bu durum farklı söz dağarcığına sahip ama aynı eğitimden geçmiş bireyler arasında toplumsal anlaşmazlıklara neden olmakta ve iletişim engelleri ortaya çıkmaktadır. Toplum hayatının düzenlenebilmesi, insanlar arasındaki ilişkilerin sağlıklı biçimde kurulabilmesi, kurumlar arasındaki ilişki ve iletişimin doğru şekilde yürütülebilmesi için standart dilin öğretilmesi zorunludur. Standart bir dil edindirme hedefinin olduğu Batılı devletlerde buna uygun olarak ders kitapları ve öğretim araç gereçlerinin hazırlandığı görülmektedir (Karatay, 2007).

Eğitim için hazırlanacak ders kitaplarının ve okuma kitaplarının öğrencilerin yaş ve sınıf düzeylerine göre içermesi gereken söz varlığı unsurlarının tespiti oldukça zor ve zahmetli olmakla beraber yapılacak çalışmaların hayata geçirilmesi durumunda ülke genelinde standart bir Türkçe öğretiminin ilk adımları atılmış olacaktır. Hazırlanan kitaplarda bu standarda uyulacağı için farklı öğretim materyallerinin kullanımından kaynaklı fırsat eşitsizliğinin de önüne kısmen geçebilme imkânı doğacaktır.

1.1. Söz Varlığı

Söz varlığı, Türkçe Sözlük’te (2005) “bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi” olarak tanımlanmakta; Korkmaz (2003), söz varlığını “bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı” biçiminde tanımlamaktadır.

Söz varlığı, bir dilin sahip olduğu bütün dil unsurlarının toplamı olarak ifade edilebildiği gibi bir bireyin sahip olduğu kişisel kelime servetini ifade etmek amacıyla da kullanılabilir. Bireyin ya da toplumun sahip olduğu söz varlığının zengin içeriğe sahip olması köklü bir kültürel mirasın varlığına işaret eder. Söz varlığı bireyde aktif (etken) ve pasif (edilgen) söz varlığı olarak iki şekilde bulunur. Pasif söz varlığı dilin okuma ve dinleme becerileri ile ilişkiliyken aktif söz varlığı konuşma ve yazma becerileri ile ilişkilidir. Ana dili öğretim çalışmalarında hem aktif söz varlığının hem de pasif söz varlığının birbirine yakın olması için çalışmalar yapılır. İki arasındaki farkın büyük olması dil öğretimi ile ilgili bir sıkıntıya işaret eder.

Aksan (2014), bir dilin sözcüklerini, terimlerini, yabancı dillerden gelme ögelerini, atasözlerini, deyimlerini, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözlerini ve kalıplaşmış birtakım özdeyişlerini söz varlığı unsurları içerisinde göstermektedir. Çalışmada Aksan'ın belirttiği bu unsurlar esas alınmış ancak belirtilen unsurlardan sadece atasözleri, deyimler, ilişki sözleri, ikilemeler ve kalıplaşmış sözler çerçevesinde incelemeler yapılmıştır. Fiiller, isimler, birleşik sözcükler, bağlaçlar, edatlar, ünlemler, terimler ve yansıma sözcükler “diğer sözcükler” başlığı altında sıralanmış; bu başlıklardan ayrı olarak özel isimler de ayrı bir başlık altında verilmiştir. Yapılan sınıflandırma çerçevesinde bu bölümde Aksan'ın belirttiği söz varlığı unsurlarının tamamına dair kuramsal bilgi verilmemiş, çalışmada inceleme konusu yapılan başlıklar üzerinden kuramsal bilgiler aktarılmıştır.

1.1.1. Temel Söz Varlığı

Temel söz varlığı, dilin “çekirdek sözcükler”i olarak adlandırılan, insan yaşamında birinci derecede önemli olan sözcüklerdir. Organ adları, kişinin yakın ilişkide bulunduğu akrabalık ifade eden sözcükler, insanın yaşamında yakından ilgisi bulunan hayvan ve bitki adları; “almak, vermek, gelmek, gitmek, yemek, içmek” gibi en çok kullanılan eylem adları, sayı adları ve insanın maddi ve manevi kültürü içine giren kavramların tamamı bu grup içerisinde yer alır. Bu sözcükler, dilde en az değişen ögelerdir (Aksan, 2015).

1.1.2. Deyimler

“En az iki sözcükten kurulan, sözcükleri anlam değişmesine uğrayıp yeni bir anlam kazanan kalıplaşmış söz öbekleri” (Çotuksöken, 2004) olarak tanımlanan deyimler, ait oldukları dilin kültürel yapısı ve insanların yaşayış şekilleri hakkında önemli ayrıntılar sunan anonim söz varlığı ögeleridir.

“Deyimler, dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli ögelerdir. Deyimler kimi zaman yüzyıllar boyunca hiç değişmeden, kimi zaman sözcüklerinde yenilemelerle yaşamakta, yeni deyimler de aktarılabilmektedir” (Aksan, 2015).

1.1.3. İkilemeler

“İkileme, anlatımın gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır” (Hatipoğlu, 1981).

Köktürk Yazıtları, Uygur metinleri, Karahanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu dışındaki ve Asya'daki bütün Türk lehçeleri ikilemeler bakımından zengindir. İkilemeler dünya dillerinin pek azında kullanılan, az örneği bulunan yapılardır. Türkçedeki kullanıma yakın bir ölçüde Korece ve Japoncada da ikilemeler kullanılmaktadır (Aksan, 2014).

1.1.4. Atasözleri

Türkçe Sözlük'te (2005) atasözü, “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş öğüt verici nitelikteki söz, darbu mesel” olarak tanımlanmaktadır. Farklı milletlerde “kanatlı söz”, “cevherli söz”, “aklın gözü” ve “altın söz” gibi isimlerle anılan atasözleri, Tanrı ve peygamber sözü gibi algılanıp bir yönüyle kutsal sayılmıştır. Anlaşmazlıkların en büyük yargıcı olarak görülen atasözleri, gelenek ve inanışların aktarılmasında büyük roller üstlenmiştir (Aksoy, 1988).

Türkçenin kalıplaşmış bu dil yapıları nesilden nesile aktarılırken ait olduğu toplumun yaşayış şekli ve dünya görüşü hakkında da büyük bir mirası taşımıştır. Ulusların damgalarını taşıyan atasözlerinin tek bir millete ait bağımsız örnekleri olduğu gibi kültür alışverişleri sonrasında farklı coğrafyalarda yaşayan milletler arasında ortak olarak kullanılan atasözlerine de rastlanabilmektedir.

1.1.5. İlişki (Kalıp) Sözleri

Atasözleri, deyimler ve ikilemeler gibi Türkçenin kalıplaşmış dil yapılarından olan ilişki sözleri, ait oldukları toplumların değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, inançlarını yansıtan, toplumun kültürel yapısına ışık

tutan, bireyler arasında uyumu ve beraberliği sağlayan önemli söz varlığı unsurlarındandır. Kalıp sözler ya da kültür birim olarak da adlandırılan ilişki sözleri, yeni bir dili öğrenmeye çalışan bireyler için de mutlaka öğrenilmesi gereken ifade kalıplarıdır.

Doğum (Allah bağışlasın), ölüm (Başınız sağ olsun), evlenme (Allah mesut etsin) gibi geçiş dönemlerinde kullanılan ilişki sözleri olduğu gibi; teşekkür, dua (yolun açık olsun), beddua (Ağzın kurusun) ve kızgınlık (Bu ne cüret!) gibi pek çok durumu bildirmek için kullanılan ilişki sözleri de bulunmaktadır.

1.1.6. Kalıplaşmış Sözler

Bir durum karşısında ünlü kişiler, sanatçılar ve hükümdarlar gibi toplum tarafından tanınmış kişilerce söylenen, zamanla kullanıldığı coğrafyalar genişleyerek evrenselleşen sözlerdir. Bu sözlerin bir kısmı ya özgün biçimleriyle ya da çevrilerek diğer dillerde de kullanılmaktadır. Sinoplu Diogenes'in Büyük İskender'e söylediği ve Türkçeye çevrilen "Gölge etme, başka ihsan istemez" sözü ile Shakespeare'in Hamlet adlı eserinde geçen "to be or not to be, that is the question" sözü birçok dilde özgün hâlleri ile kullanılan kalıplaşmış sözlerdendir (Aksan, 2015).

Bir dilin zenginliğinin içerdiği söz varlığı unsurunun çeşitliliği ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünüldüğünde ana dili öğretiminde söz varlığı çalışmalarının dil becerilerinin temelinde yer aldığını söylemek mümkündür. Dil öğretiminde temeli oluşturan söz varlığının öğrenenlerin zihnine sağlam şekilde kurulmadığı durumlarda beklenen gelişmenin zor olacağı aşikârdır. Bu bağlamda ana dili öğretim çalışmalarında yararlanılan kaynakların amaca hizmet edebilirliğinin tespiti gerek mevcut durumun görülebilmesi gerekse yol haritasının doğru çizilebilmesi noktasında faydalı veriler sunmaktadır.

Hâlihazırda Türkiye'de yapılan söz varlığı çalışmalarına bakıldığında çalışmaların üç alanda toplandığı görülmektedir. Bu alanlar çocuk edebiyatı metinlerinin söz varlığı üzerine yapılan çalışmalar (Akin, 2018; Katı, 2015; Gündoğdu, 2012; Şen, 2009; Mert, 2009; Gökçe, 2008; Baş 2006); öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki kişisel söz varlıklarına yönelik çalışmalar (Eğilmez, 2010; Temur, 2006; Kurudayıoğlu, 2005; Karadağ, 2005) ve Türkçe ders kitaplarının söz varlığına ilişkin çalışmalardır (Öz, 2011; Yiğit, 2011; Uludağ, 2010; Apaydın, 2010; Kaya, 2008; Arslan-Kutlu, 2006; Yalçın, 2005; Özer 2005).

Söz varlığı ile ilgili çalışmaların konunun öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için daha fazla yapılmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca daha önce yapılan çalışmaların verileri doğrultusunda, gerek hazırlanan çocuk edebiyatı ürünlerinde gerek öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki söz varlıklarında gerekse yeni hazırlanmış eğitim materyallerinde ne ölçüde düzenlemeler yapıldığı ve gelişmelerin ne düzeyde sağlandığı da incelemeye ihtiyaç duyulan bir konudur. Bu amaç doğrultusunda çalışmada inceleme alanı olarak Türkçe ders kitapları seçilmiş, her yıl farklı yayınevleri tarafından hazırlanıp öğrencilerin hizmetine sunulan bu kitapların görsel ve biçimsel anlamda şekil değiştirirken içerdikleri söz varlığı unsurları açısından ne düzeyde oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada ders kitaplarında yapılan son değişiklikler göz önünde bulundurularak Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun onayıyla 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında ortaokul 5.sınıf öğrencilerine okutulan Türkçe Ders Kitabı örneklem olarak alınmış, kitap içerisinde yer alan okuma metinlerinin söz varlığı unsurları tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında "Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders kitabında yer alan okuma metinleri farklı ve toplam söz varlığı unsuru, deyim, ikileme, özel isim, ilişki sözü, kalıplaşmış söz ve atasözleri bakımından nasıl bir niceliğe sahiptir?" sorusuna cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, belgesel (doküman metodu) tarama metodu kullanılmıştır. "Mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı ve bunların sistemli incelenmesi" (Karasar, 2017) olarak ifade edilen bu yöntem, tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılabilirdiği gibi, diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da kullanılabilir.

2.1. Araştırmanın Çalışma Evreni

Araştırmanın çalışma evrenini 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı'nda Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu onayıyla Türkiye'de okutulan Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı içerisindeki toplam 23 okuma ve 8 serbest okuma metni oluşturmaktadır.

İncelenen okuma metinleri ve yazarlarının adları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Okuma Metinleri ve Yazarları

Okuma Metni	Metnin Yazarı
Oyuncak	Erdoğan Tokmakçıoğlu
Çocukluk	Cahit Sıtkı Tarancı
Alis Harikalar Diyarında-Tavşanın Peşinde	Lewis Carroll
Güneşin Uyuduğu Yer (Serbest Okuma Metni)	Mevlâna İdris Zengin
Bilmeyen Var mı?	Elif Akardaş
Mustafa Kemal'in Kağnısı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
15 Temmuz	MEB 15 Temmuz Kitapçığı
Küçük Ağa (Serbest Okuma Metni)	Tarık Buğra
Güvercin	Beydaba
Karagöz Hacivat- İncelik	Suat Batur
Püf Noktası	İskender Pala
Yunus Emre'den Seçmeler (Serbest Okuma Metni)	Yunus Emre
Uzayda Bir Gün	Aslı Zülal
Sarımsak Soslu Makarna	Alberto Douglas Scotti
Bir Dâhiyle Konuşmak	Emine Çaykara
Jules Verne (Serbest Okuma Metni)	Kübra Kara
Anadolu Sevgisi	Abdürrahim Karakoç
Forsa	Ömer Seyfettin
Tanburi Cemil Bey Enstrümanları Anlatıyor	Yüce Gümüş
Çocuk Doğru Söyledi (Serbest Okuma Metni)	Başak Çocuk Dergisi
Okuma Kitaplarım	Ziya Osman Saba
Kitabın Serüveni	M. Necati Öngay
Keramet Kavukta mı? (Serbest Okuma Metni)	M. Halistin Kukul
Anadolu'nun Cirit Oyunları	Mehmet Önder
Sağlıklı Yaşıyorum	Yazarı belirtilmemiş
Cazgır	Atilla İlhan
Hasta (Serbest Okuma Metni)	Memduh Şevket Esendal
Yüksek Evde Oturanın Türküsü	Gülten Akın
Reçete	Mustafa Kutlu
Kar Tanesinin Serüveni	Samet Behrengi
Ben Bir Çınar Ağacıydım (Serbest Okuma Metni)	Şevket Yücel

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki okuma metinlerinden belgesel tarama ile elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. "Bu tür bir analizde sayılabilecek nitelikte birimler (örneğin sözcükler) alınır ve analiz göstergeleri frekans türünde ifade edilir" (Bilgin, 2006).

Okuma metinlerindeki söz varlığı öğelerinin belirlenmesi aşamasında, ilk olarak metinler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Metinlerde yer alan toplam ve farklı deyimlerin, ikilemelerin, atasözlerinin, ilişki sözlerinin, özel isimlerin ve kalıplaşmış sözlerin listeleri hazırlanmış, bunların sıklık tablolarının oluşturulmasında "Microsoft Excel" programı kullanılmıştır. Sonuçlar sayısal verilerle gösterilerek tespit edilen söz varlığı öğelerinin oranları karşılaştırılmıştır.

Sözcük listeleri oluşturulurken;

- ✓ Sözcükler dizine alınmadan önce yalın duruma getirilmiştir.
- ✓ Özel isimler, birleşik sözcükler, deyimler, atasözleri, yardımcı fiillerle oluşturulmuş ve anlamca kaynaşmış birleşik fiiller olduğu gibi alınmıştır.
- ✓ Fiilimsiler ve fiillerin olumsuz hâlleri kullanılmamış, sözcükler kök olarak alınmıştır. Edilgen durumdaki fiiller listeye olduğu şekilleriyle alınmıştır.
- ✓ Çekimli fiillerin çekim ekleri atılarak kelimelere ait sıklıklar kelimenin köküne eklenmiştir.
- ✓ Hitap ifadeleri olduğu gibi alınmıştır.
- ✓ Metinlerdeki özel isimler bir kavramı karşıladıkları için sıklık dizinine alınmıştır.
- ✓ Sesteş sözcükler ayrı maddeler hâlinde yazılarak sıklık listesine alınmıştır.
- ✓ de/da bağlaçları dizinde birlikte alınmıştır.
- ✓ mı/mi/mu/mü soru edatı dizinde birlikte alınmıştır.
- ✓ Kök durumundaki yansıma sözcükler dizine alınmıştır: pat, hav...
- ✓ Sözcük listeleri çıkarılırken Türk Dil Kurumunun internet sitesindeki Büyük Türkçe Sözlük ve Güncel Türkçe Sözlük ile Yazım Kılavuzu içerisindeki kurallar esas alınmıştır.

- ✓ Kategorilerin belirlenmesinde Doğan Aksan'ın belirlediği söz varlığı ögeleri esas alınmıştır.
- ✓ Deyim ve atasözü listelerinin oluşturulmasında Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1988) esas alınmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı içerisinde yer alan okuma metnlerinin söz varlığı ögeleri; deyimler, ikilemeler, özel isimler, ilişki sözleri, atasözleri ve kalıplaşmış sözler başlıkları altında incelenmiştir.

Tablo 2. Okuma Metinlerdeki Toplam ve Farklı Söz Varlığına İlişkin Genel Bulgular

Söz Varlığı	Toplam	Farklı	Toplam Yüzdesi	Farklı Yüzdesi
Deyim	279	217	2,28	7,05
İkileme	94	80	0,77	2,60
İlişki Sözü	20	9	0,16	0,29
Özel İsim	464	132	3,79	4,29
Kalıplaşmış Söz	1	1	0,01	0,03
Atasözü	1	1	0,01	0,01
Diğer Sözcükler	11.376	2.636	92,98	85,70
Toplam	12.235	3.076	100	100

Tablo 2’de “toplam söz varlığı” ifadesi, farklı bir söz varlığı ögesinin toplam kullanımını, “farklı söz varlığı” ifadesi ise kullanılan farklı söz varlığı sayısını ifade etmektedir. Tabloya göre Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer alan okuma metinlerinde toplam 12.235, farklı 3.076 söz varlığı unsuru bulunmaktadır. Diğer sözcükler kategorisini fiil, isim, edat, bağlaç, yabancı sözcük, terim, ünlem ve yansıma sözcükler oluşturmaktadır. Tablodaki verilere göre “diğer sözcükler” kategorisindeki toplam sözcüğün toplam söz varlığı içerisindeki oranı %92,98; geriye kalan deyim, ikileme, ilişki sözü, özel isim, atasözü ve kalıplaşmış sözlerin toplam söz varlığı içerisindeki oranı ise %7,02’dir.

Tablo 3. Okuma Metinlerinde En Fazla Kullanılan 100 Sözcük ve Kullanım Sıklıkları

Sözcükler	Sıklık	Sözcükler	Sıklık	Sözcükler	Sıklık	Sözcükler	Sıklık
bir	379	biz	49	insan	30	kuş	23
ol-	209	çık-	49	nasıl	30	üst	23
de/da	207	sen	48	üzeri	30	zaman	23
bu	168	diye	47	iş	29	ön	21
ve	163	iki	46	Alis	29	önce	21
ben	129	git-	46	ev	28	dur-	21
o	124	bil-	43	güvercin	28	karşı	20
de-	122	Karagöz	42	yıl	28	koy-	20
ile	102	daha	40	her	27	sev-	20
mı/mi/mu/mü	79	kendi	39	oyna-	27	uyu-	20
var	76	yan	39	el (uzuv)	26	artık	19
çok	72	ama	38	çıkart-	26	astronot	19
ne	67	şey	38	oku-	26	bura	19
gel-	66	geç-	38	Küçük Ağa	26	öyle	19
yap-	66	iste-	38	Mehmet	26	ya da	19
başla-	65	iç	37	göz	25	aç-	19
çocuk	62	biri	35	kal-	25	dön-	19
sonra	62	ki	34	fakat	24	söyle-	19
yer	61	onlar	34	ora	24	yapıl-	19
gün	59	yok	33	su	24	yaşa-	19
gör-	59	düşün-	33	bulun-	24	baş	18
gibi	56	Hacivat	33	biraz	23	bunlar	18
için	56	değil	32	böyle	23	kar	18
bak-	54	doğru	32	güzel	23	Sinan	18
al-	52	en	31	kadar	23	ara	17

Tablo 3’e göre Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda en fazla kullanılan ilk 100 kelimenin sıklığı 4.734’tür. İlk 100 kelimenin toplam söz varlığı içindeki oranı %39,93’tür.

İncelenen metinlerde en sık kullanılan ilk 10 sözcük sırasıyla “bir, ol-, de/da, bu, ve, ben, o, de-, ile, mı/mi/mu/mü” dür. İlk 10 sözcüğün toplam sıklığı 1.682’dir. İlk 10 sözcüğün toplam söz varlığı unsuru içerisindeki oranı ise %14,19’dur.

3.1. Okuma Metinlerindeki Deyimlere İlişkin Bulgular

Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan okuma metinlerinde toplam 279, farklı 217 deyim tespit edilmiştir. Toplam deyim sayısının toplam söz varlığı içerisindeki oranı 2,28; farklı deyim sayısının farklı söz varlığı içerisindeki oranı ise 7,05'tir.

Kullanım sıklığı en fazla olan 40 deyim Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Metinlerde En Fazla Kullanılan 40 Deyim ve Kullanım Sıklıkları

Deyimler	Sıklık	Deyimler	Sıklık
başından geçmek	5	dört bir yan	2
kim bilir	5	el çırpamak	2
ne kadar	5	elde etmek	2
fark etmek	4	fedat olmak	2
kanat çırpamak	4	göz atmak	2
selam vermek	4	gözden kaybolmak	2
zarar vermek	4	haber vermek	2
çığlık atmak	3	kendine gelmek	2
harekete geçirmek	3	ne yapıp edip	2
kan dökmek	3	razı etmek	2
karşı çıkmak	3	saygı göstermek	2
ne var ki	3	seni gidi	2
ne yazık ki	3	uykusu gelmek	2
nefes almak	3	uykuya dalmak	2
aday göstermek	2	yer almak	2
ağzı sulanmak	2	yerini almak	2
araya girmek	2	yuva yapmak	2
ayağa fırlamak	2	yüzünden düşen bin parça	2
bağrına basmak	2	abdest almak	1
dile gelmek	2	ağzını açmamak	1

3.2. Okuma Metinlerindeki İkillemelere İlişkin Bulgular

İncelenen okuma metinlerinde toplam 94, farklı 80 ikileme tespit edilmiştir. Toplam ikileme sayısının toplam söz varlığı içerisindeki oranı 0,77; farklı ikileme sayısının farklı söz varlığı içerisindeki oranı ise 2,60'tır.

Okuma metinlerinde yer alan ikilemeler tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Metinlerde Yer Alan İkillemeler ve Kullanım Sıklıkları

İkillemeler	Sıklık	İkillemeler	Sıklık	İkillemeler	Sıklık	İkillemeler	Sıklık
güle güle	8	heceden heceden	1	önceden önceden	1	taştan taşta	1
açıp açıp	3	hızlı hızlı	1	özene bezene	1	teker teker	1
ala ala	2	hüngür hüngür	1	parça parça	1	tıkır tıkır	1
arada sırada	2	ışıl ışıl	1	pırlıl pırlıl	1	tıpış tıpış	1
dağ taş	1	inceden inceden	1	sabah akşam	1	top tüfek	1
davul zurna	1	incelik incelik	1	sabah sabah	1	tüte tüte	1
doğru dürüst	1	iyceden iyceden	1	ses seda	1	uçta uçta	1
doya doya	1	baştan başta	2	sıcak sıcak	1	uzun uzun	1
döndüre döndüre	1	bir bir	2	sık sık	1	üzgün üzgün	1
dönem dönem	1	boş boş	2	söylene söylene	1	üzüm üzüm	1
düşünceden düşünceden	1	boşu boşuna	1	şaşkın şaşkın	1	vah vah	1
el ele	1	kaldırıp kaldırıp	1	büklüm büklüm	1	yana yana	1
eli yüzü	1	kendi kendine	1	bütün bütün	1	yavaş yavaş	1
Elif Elif	1	kese kese	1	çanak çömlek	1	yaz kış	1
elma elma	1	koca koca	1	çocuk çocuk	1	yazık yazık	1
eninde sonunda	1	kocaman kocaman	1	büklüm büklüm	1	yer yer	1
fısl fısl	1	meraklı meraklı	1	bütün bütün	1	yeşil yeşil	1
gacı gurur	1	niceden niceden	1	çanak çömlek	1	yudum yudum	1
gider gitmez	1	okuma yazma	1	çocuk çocuk	1	yüceden yüceden	1
güm güm	1	orasından burasından	1	şıp şıp	1	zaman zaman	1
güzel güzel	1	ölçüp biçmek	1	şırıl şırıl	1	zorlaya zorlaya	1

Tablo 5'e göre Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki okuma metinlerinde çoğunlukla aynı sözcüğün yinelenmesi ile oluşturulan ikilemler kullanılmıştır.

3.3. Okuma Metinlerindeki Özel İsimlere İlişkin Bulgular

İncelenen okuma metinlerinde toplam 464, farklı 132 özel isim tespit edilmiştir. Toplam özel ismin toplam söz varlığı içerisindeki oranı 3,79; farklı özel ismin farklı söz varlığı içerisindeki oranı ise 4,29'dur. Okuma metinlerinde kullanılan özel isimler çoğunlukla şahıs adları, ülke ve şehir adları olarak tespit edilmiştir.

Metinlerde yer alan ilk 50 özel isim ve sıklıkları tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Okuma Metinlerinde En Fazla Kullanılan 50 Özel İsim ve Sıklıkları

Özel İsim	Sıklık	Özel İsim	Sıklık	Özel İsim	Sıklık	Özel İsim	Sıklık
Karagöz	42	Jules Verne	6	Selimiye	4	Nobel	3
Hacivat	33	Kocabaş	6	Türkiye	4	Türkçe	3
Alis	29	Nasreddin Hoca	6	Yale Üniversitesi	4	Uluslararası Uzay İstasyonu	3
Küçük Ağa	26	Dinah	5	ABD	3	Zeyrek	3
Mehmet	26	Edirne	5	Ali	3	Çarıklı Hasan	2
Sinan	18	Kara Memiş	5	Deniz	3	Hak	2
Türk	16	Salim Amca	5	Dünya	3	II. Selim	2
Emine	12	Süleymaniye	5	Elif	3	Kuvayimilliyeciler	2
Güneş	12	Aksakal	4	Elifçik	3	Karadeniz	2
İstanbul Hoca	11	Ay	4	İstanbul	3	Kurtuluş Savaşı	2
Anadolu	9	Hazar Denizi	4	Kikunae Ikeda	3	Mehmet Amca	2
Tevfik Efendi	8	İstiklal Marşı	6	Koca Sinan	3		
Akşehir	7	Oktay Sinanoğlu	4	Mustafa Kemal'in Kağnısı	3		

3.4. Okuma Metinlerdeki İlişki Sözlere İlişkin Bulgular

İncelenen okuma metinlerinde toplam 20, farklı 9 ilişki sözü tespit edilmiştir. Toplam ilişki sözünün toplam söz varlığı içerisindeki oranı 0,16; farklı ilişki sözünün farklı söz varlığı içerisindeki oranı ise 0,29'dur.

Okuma metinlerinde yer alan ilişki sözleri ve sıklıkları tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Metinlerde Kullanılan İlişki Sözlere ve Sıklıkları

İlişkili Sözlere	Sıklık	İlişkili Sözlere	Sıklık
Af edersiniz	4	Güle güle yak, otur da külüne bak	2
Canın sağ olsun	3	Hayırdır	1
Eksik olma	3	Kolay gelsin	1
Geçmiş olsun	3	Güle güle oturunuz, içinden hiç çıkmayınız	1
Güle güle kullan, başında paralansın	2		

Tablo 7'ye göre 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki okuma metinlerinde hayır dua bildiren ilişki sözleri ile özür, teşekkür ve nezaket bildiren ilişki sözleri kullanılmıştır.

3.5. Okuma Metinlerdeki Atasözlerine İlişkin Bulgular

İncelenen okuma metinlerinde toplam 1, farklı 1 atasözü tespit edilmiştir. Toplam atasözünün toplam söz varlığı içerisindeki oranı 0,01; farklı atasözünün farklı söz varlığı içerisindeki oranı ise 0,03'tür. Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda kullanılan tek atasözü "Akıl akıldan üstündür." atasözüdür.

3.6. Okuma Metinlerdeki Kalıplaşmış Sözlere İlişkin Bulgular

İncelenen okuma metinlerinde toplam 1, farklı 1 kalıplaşmış söz tespit edilmiştir. Toplam kalıplaşmış sözün toplam söz varlığı içerisindeki oranı 0,01; farklı kalıplaşmış sözün farklı söz varlığı içerisindeki oranı ise 0,03'tür. Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda kullanılan tek kalıplaşmış söz Descartes'e ait olan "Düşünüyorum, öyleyse varım." sözüdür.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmada örnekleme alınan Ortaokul 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın söz varlığı unsurlarını belirlemeye yönelik incelemeler yapılmış, elde edilen bulgular ışığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

İncelenen 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan 31 okuma metninde toplam 12.235, farklı 3.076 söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. Yalçın (2005), beşinci sınıf Türkçe ders kitabının söz varlığı üzerine yaptığı çalışmada 2.436 farklı söz varlığı unsuru tespit etmiş; Daharlı (2012), üç farklı yayınevi tarafından

hazırlanan beşinci sınıf Türkçe ders kitabının her birinde toplam söz varlığı ögesini 14.000'in üzerinde tespit etmiştir. Araştırmanın farklı söz varlığı sayısı Yalçın'ın bulguları ile karşılaştırıldığında incelenen ders kitabının farklı söz varlığı açısından daha çeşitli olduğu; toplam söz varlığı unsuru açısından ise Daharlı'nın incelediği ders kitaplarının daha zengin olduğu belirlenmiştir; ancak sayının fazla oluşunda kitaplardaki metin sayılarının çokluğu da etkindir. Bu bulgular doğrultusunda örnekleme alınan Türkçe ders kitabının toplam ve farklı söz varlığı unsuru açısından daha önce yapılan benzer çalışmalarla kıyaslandığında çok farklı olmadığı, Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasında söz varlığı açısından belli bir standarda uyulmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yaş ve sınıf düzeyine göre ders kitaplarında bulunması gereken sözcük sayılarının belirlenmemiş olması incelenen kitapların söz varlığı açısından ne derece zengin olduğunu değerlendirmede sorun yaratmaktadır. "Yapılan araştırmalara göre gelişmiş uygar bir toplum ölçüsü esas alındığında ilkokulu bitiren kız ya da erkek çocukların 2000 sözcüğü kullanabilir duruma gelmesi beklenirken ülkemizde ulaşılan en iyi ortalama 500 sözcükle sınırlıdır. Sosyoekonomik bakımdan geri kalmış yörelerimizdeki ilkokul çağındaki çocukların kullanabildikleri sözcük sayısı 200'e kadar düşmektedir. Dünya ölçülerine göre ortaokul düzeyinde öğrenim görmüş çocukların sözcük dağarcığı 4000 sözcük iken ülkemizde ortaokul öğrencilerinin ulaşabildiği ortalama sözcük dağarcığı 2000'e kadar düşmektedir." (Göktürk'ten Akt. Sever, 1997).

Bir dilin söz varlığı ne kadar zengin olursa olsun bireylerin günlük hayatlarında aktif olarak kullandıkları sözcük sayısı çoğu zaman sanıldığından çok daha küçüktür. Kimi ünlü yazarların söz dağarcıkları 5000 sözcük dolayındadır. Verlee adlı bilgin, basit kimselerin 2000'den biraz daha fazla sözcük dağarcığına sahip olduğunu, daha eğitilmiş olanların 4000 ila 5000 dolayında sözcük kullandığını ifade etmektedir (Aksan, 2007). 1985'te Millî Eğitim Bakanlığının yaptığı "Türkçe Eğitimi ve Öğretimi" başlıklı bir çalışmada da bir insanın ortalama 1000 ila 3000 kelime kullanarak konuştuğu, eğitim seviyesi yükseldikçe kullanılan kelime sayısının arttığı, kültürlü bir kişinin 20.000 ila 25.000 kelime kullanarak konuşabildiği, hatta bu sayıyı 40.000'e kadar yükseltenlerin bulunduğu yönünde bilgiler yer almaktadır (Demir, 2016).

Yapılan araştırmalarda fazla eğitilmiş olmasa bile bir bireyin sahip olması gereken sözcük dağarcığının ortalama 2000 civarında olduğu ifade edilmektedir. Bu rakamlar ölçüt alındığında ders kitaplarının bu sayıdan daha fazla söz varlığı içeriği ile hazırlanması gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Ancak hazırlanan Türkçe ders kitaplarının içerdikleri farklı söz varlığının bu hedefin gerisinde olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin kişisel söz varlıklarını geliştirmek için hazırlanan Türkçe ders kitaplarında kullanılan kelimelerin sıklıkları da önem taşımaktadır. Yeni bir kelime ile ne kadar sık karşılaşırsa öğrenilmesi, anlamlandırılması ve içselleştirilmesi o kadar kolay olur. Araştırmada 3.076 farklı söz varlığı unsurunun sıklıkları incelendiğinde, okuma metinlerinde en az iki kere tekrar etmiş söz varlığı unsurunun 1.373 sözcükle sınırlı kaldığı, 1.703 söz varlığı unsurunun ise sadece bir kez kullanıldığı görülmüştür. Bu rakamlar yeni bir sözcüğün öğretiminde Türkçe ders kitaplarının arzu edilenin çok gerisinde olduğunu gösteren rakamlardır.

Bir toplumun yaşam biçimi, gelenekleri, dünyayı algılayış şekli gibi pek çok konuda önemli ipuçları veren deyimler, dilin söz varlığı için değerli öğelerdir. Çalışmada incelenen Türkçe ders kitabında tespit edilen toplam deyim sayısı 279, farklı deyim sayısı 217 olarak belirlenmiştir. Yalçın'ın (2005) çalışmasında tespit ettiği deyim sayısı 24; Daharlı'nın (2012) tespit ettiği deyim sayısı 173 (Özgün Mat.), 63 (Engin Yay.) ve 70 (MEB Yay.) olarak belirlenmiştir. Bulgular doğrultusunda incelenen Türkçe ders kitabının deyim yönünden zengin olduğu sonucuna ulaşılmış; ancak aynı sınıf düzeyi için hazırlanmış beş farklı Türkçe ders kitabındaki oranların uyumsuzluğu söz varlığı öğretimi için olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir.

İncelenen okuma metinlerde tespit edilen toplam ikileme sayısı 94, farklı ikileme sayısı 80 olarak belirlenmiştir. Söz varlığı içerisinde yer alan bu öğeler Türkçenin bilinenden çok daha önemli bir özelliğidir. Bu öğeler Türkçenin zenginliğini ve yaratma gücünü gösteren dil unsurlarıdır. İkilemeler konusu olmadan Türkçenin yapı bakımından aydınlatılması mümkün değildir (Hatipoğlu, 1981). Türkçe için bu denli önemli olan ikilemelere ders kitaplarında oldukça az yer verildiği tespit edilmiştir. Daharlı'nın (2012) çalışmasında tespit edilen ikileme sayıları 83 (Özgün Mat.), 49 (Engin Yay.) ve 42 (MEB Yay.)'dir. Arslan-Kutlu'nun (2006) tespit ettiği ikileme sayısı 6.sınıf Türkçe ders kitabında 50, 7.sınıf Türkçe ders kitabında 36 ve 8.sınıf Türkçe ders kitabında 59'dur. Çelik'in (2015) 6.sınıf Türkçe ders kitabında tespit ettiği ikileme sayısı ise 76'dır. Araştırmanın ikilemelere dair bulguları bu oranlarla kıyaslandığında incelenen Türkçe ders kitabının ikilemeler yönünden daha zengin olduğu görülmekte; ancak bu oran Türkçe için önemli bir dil özelliği olan ikilemelerin öğretiminde yeterli bir sayı olarak değerlendirilmemektedir.

İncelenen okuma metinlerinde toplam 464, farklı 132 özel isim tespit edilmiştir. Daharlı'nın (2012) çalışmasında tespit edilen özel isim sayıları 160 (Özgün Mat.), 140 (Engin Yay.) ve 172'dir (MEB Yay.). Arslan-Kutlu'nun çalışmasında 6.sınıf Türkçe ders kitabında 100, 7.sınıf Türkçe ders kitabında 131, 8.sınıf Türkçe ders kitabında 128 özel isim sayılmıştır. Araştırmanın oranları karşılaştırıldığında ortaokul Türkçe ders kitaplarında (5,6,7 ve 8. sınıf) kullanılan özel isimlerin sayı bakımından birbirine yakın olduğu, sınıf düzeyine göre giderek artan bir oranla özel isimlerin seçilme yoluna gidilmediği belirlenmiştir.

İncelenen okuma metinlerinde toplam 20, farklı 9 ilişki sözü tespit edilmiştir. Daharlı'nın çalışmasında tespit ettiği ilişki sözü sayısı 13 (Özgün Mat.), 9 (Engin Yay.) ve 7 (MEB Yay.) olarak belirlenmiş; Çelik'in (2015) çalışmasında tespit ettiği ilişki sözü sayısı ise 6 olarak sayılmıştır. Toplum içerisinde farklı durumlarda kullanılması âdet olmuş, insanlar arasındaki iletişimi güçlendiren ilişki sözleri, atasözleri ve deyimler gibi Türkçenin kültürel zenginliğini, yaratma gücünü gösteren önemli dil unsurlarındandır. Ancak araştırmada incelenen 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bu dil unsurlarına çok az yer verildiği, benzer çalışmalarda da oranların birbirine yakın olduğu görülmüştür. Türkçe ders kitaplarının genel anlamda ilişki sözleri yönünden zengin içerikli olmadığı belirlenmiştir.

Çalışmanın atasözleri ile ilgili bulguları iç açıcı değildir. İncelenen 31 okuma metni içerisinde sadece 1 atasözü kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer çalışmalarda da oranlar benzerdir. Yalçın (2005), incelediği beşinci sınıf Türkçe ders kitabında 1 atasözü; Daharlı (2012), incelediği üç ayrı beşinci sınıf Türkçe ders kitabının sadece ikisinde birer atasözü; Arslan-Kutlu (2006), altıncı sınıf Türkçe ders kitabında 2, yedinci sınıf Türkçe ders kitabında 7, sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında 17 atasözü belirlemiştir; Çelik (2015) ise 6. sınıf Türkçe ders kitabında sadece 6 atasözü tespit etmiştir.

Öğrencilerin yaş ve bilişsel düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda atasözleri gibi soyut ifade kalıplarının somut işlemler döneminde bulunan öğrenciler için uygun olamayacağı düşünülebilir. Bu bağlamda ders kitaplarında ne kadar atasözüne yer verilmesi gerektiği de tartışma konusudur. Ancak incelenen ders kitaplarına bakıldığında atasözleri ile ilgili endişelerin öğrencilerin yaş ve bilişsel süreçleri ile ilgili olmadığı görülmektedir. Nitekim hazırlanan bir Türkçe ders kitabında hiç atasözüne yer verilmezken diğer bir ders kitabında sayı artabilmektedir. Çalışmada hem incelenen beşinci sınıf Türkçe ders kitabının hem de söz varlığı çıkarılmış diğer Türkçe ders kitaplarının atasözü yönünden zengin içerikte hazırlanmadığı görülmüştür. Keklik (2015), atasözlerini anlamları açısından gerçek anlamlı, kısmen mecaz anlamlı ve mecaz anlamlı olmak üzere üç gruba ayırarak; bu ifade kalıplarının öğretilmesi için ders kitaplarının önce gerçek anlamlı, sonra kısmen mecaz anlamlı, son olarak da mecaz anlamlı atasözlerinin verildiği bir sıra ile hazırlanması gerektiğini ifade etmektedir. Keklik'in belirlediği bu sıralama doğrultusunda ders kitaplarına alınacak atasözlerinin seçilmesi sağlanabilirse atasözü kullanımı açısından ders kitaplarında belli bir standardın yakalanması mümkün olabilir.

Çalışmada, 31 okuma metninde sadece 1 adet kalıplaşmış söz tespit edilmiştir. Arslan-Kutlu (2006) çalışmasında 6, 7 ve 8.sınıf Türkçe ders kitaplarının her birinde 3'er adet kalıplaşmış söz tespit etmiş; Çelik'in (2015) incelediği 6.sınıf Türkçe ders kitabında kalıplaşmış söz kullanılmadığı tespit edilmiştir. Hem çalışmanın bulguları hem de daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular ışığında Türkçe ders kitaplarının kalıplaşmış sözler yönünden zengin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili genel hususlar verilmiş olmakla beraber metinlerin söz varlığı açısından taşınması gereken özellikler ayrıntılı olarak belirtilmemiştir. Bu eksiklik ders kitaplarına seçilen metinlerin söz varlığı unsurlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda Programda söz varlığı ile ilgili kazanımlar ayrıntılı şekilde verilmeli, seçimler ders kitabı yazarlarının inisiyatifine bırakılmamalıdır.
2. Türkçe ders kitapları incelendiğinde her sınıf düzeyi için hazırlanan ders kitaplarının farklı yayınevleri ve farklı yazarlar tarafından hazırlandığı görülmekte, bu durum birbirinden farklı içerikte ders kitabının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ders kitaplarında söz varlığı açısından standardın sağlanabilmesi için bir eğitim-öğretim yılı içerisinde okutulacak ders kitaplarının aynı komisyonlarca hazırlanması sağlanmalıdır.
3. Ülkemizde yaş ve sınıf düzeylerine göre hangi sözcüklerin öğretilmesine dair bir çalışma bulunmamaktadır. Geniş kapsamlı bir çalışma yapıp öğrencilerin yaş ve bilişsel düzeylerine uygun söz varlığı listeleri hazırlanmalı, bu listeler gerek çocuklar için edebî ürünler kaleme alan çocuk edebiyatçıları ile gerekse ders kitaplarını hazırlayan yazarlarla paylaşılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2006). Anlambilim. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2007). Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim. 3. Cilt. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (2014). Anadilimizin söz denizinde. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). Türkçenin sözcük varlığı. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1988). Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1-2. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Apaydın, N. (2010). 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan-Kutlu, Hilal. (2006). MEB ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baş, B. (2006). 1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B. ve Karadağ, Ö. (2012). Söz varlığı üzerine yurt dışında ve Türkiye’de yapılan temel araştırmalar. Millî Eğitim, 193, 81-105.
- Bilgin, N. (2006). Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çelik, A. (2015). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığı üzerine art zamanlı bir inceleme 1947 tarihli Türkçe I ve MEB 2014 Türkçe 6 ders kitapları örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çotuksöken, Y. (2004). Türkçe atasözleri ve deyimler sözlüğü. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Daharlı, G. (2012). 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Demir, C. (2006). Türkçe/edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti. Millî Eğitim, 169, 207-226.
- Demir, C. (2016). Türkçe eğitim-öğretim programları ve kişisel söz varlığı. Millî Eğitim, 210, 141-161.
- Eğilmez, İ. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarına aktarımı. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gökçe, B. (2008). Gülten Dayıoğlu’nun çocuk öykülerinde değer eğitimi ve öykülerin Türkçeye katkısı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede kalıp sözler. Bilig, 44, 89-110.
- Gündoğdu, A. E. (2012). Türk çocuk yazınında söz varlığı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Hatipoğlu, V. (1981). Türk dilinde ikileme. Ankara: TDK Yayınları.
- Karadağ, Ö. (2005). İlköğretim 1. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2017). Bilimsel araştırma yöntemi. (32. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatay, H. (2007). Türkçe dersi kitaplarında kelime çalışmaları. Millî Eğitim, 173, 50-66.
- Katı, Y. (2015). Yavuz Bahadıroğlu’nun çocuk hikâyelerinde değerler eğitimi ve söz varlığı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kaya, E. (2008). İlköğretim 11. kademe ders kitaplarında söz varlığı incelemesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Keklik, S. (2015). Atasözlerinin öğretimine ilişkin bir öneri: atasözlerinin anlamlarına göre derecelendirilmesi. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (12), 32-48.
- Korkmaz, Z. (2003). Gramer terimleri sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları.

- Kurudayıoğlu, M. (2005). İlköğretim 11. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MEB. (2006). Talim ve terbiye kurulu başkanlığı ilköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB. (2015). Talim ve terbiye kurulu başkanlığı Türkçe dersi (1- 8. Sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayınevi.
- MEB, (2017a), Ortaokul Türkçe 5 Ders Kitabı (Ed. Elif Aktaş, Bora Bayram), MEB Yayınları.
- MEB. (2017b). Talim ve terbiye kurulu başkanlığı Türkçe dersi (1- 8. Sınıflar) öğretim programı. Ankara: MEB Yayınevi.
- Mert, E. (2009). Türkçenin söz varlığı açısından Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallar. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öz, G. (2012). İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Özer, M. (2005). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının kelime serveti bakımından değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Sever, S. (1997). Türkçe öğretimi ve tam öğrenme. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şen, E. (2009). 1980'den günümüze çocuk edebiyatı alanında yazılmış yerli çocuk tiyatrosu metinlerinin söz varlığı üzerine bir inceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Temur, T. (2006). İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinin yazı dilindeki kelime hazinelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: TDK Yayınları.
- Uludağ, Ç. (2010). 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yalçın, S. K. (2005). İlköğretim 1. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki sözcük varlığı unsurlarının eğitsel açıdan değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yiğit, A. (2011). Millî eğitim bakanlığı ilköğretim 8. sınıf türkçe ders kitabındaki (2009) metinlerin kelime serveti açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yurtbaşı, M. (2012). Sınıflandırılmış atasözleri sözlüğü. İstanbul: Excellence Publishing.
- Yurtbaşı, M. (2013). Sınıflandırılmış deyimler sözlüğü. İstanbul: Excellence Publishing.